

109. Democratisch tekort

januari 2011

Een Hollandse kwaliteitskrant laat niet na om het verschijnsel Wilders - en de man zelf - een podium te verschaffen. Diezelfde kwaliteitskrant worstelde onlangs naar aanleiding daarvan met de definitie van fascisme.

Voor een tentamen sociologie bij prof. dr. Sjoerd Groenman had ik het fascisme bestudeerd. Mijn definitie ervan luidde: "Fascisme is een totalitair politiek systeem dat georganiseerd is volgens het beginsel dat het groepsbelang prelaveert boven het belang van de enkeling en het staatsbelang boven het groepsbelang (fascistische piramide van d'Annunzio), en dat inhoudelijk gebaseerd is op maatschappelijke onvrede waarbij die onvrede geprojecteerd wordt op anderen die respectievelijk als categorie (1) benoemd, (2) gestigmatiseerd, (3) geïsoleerd, (4) vervolgd en tenslotte (5) vernietigd (moeten) worden." Nationalisme was m.i. niet essentieel, de eenheid kon immers ook het arische ras zijn. Groenman glimlachte vriendelijk; ik was geslaagd. Utrecht, september 1960.

Mijn definitie gaat bij nader inzien enigszins mank omdat het facet van machtsverslaving ontbreekt. Elke machtsverslaafde denkt - voor zover hij denkt - dat het zonder zijn dictatuur een chaos wordt. Het komt hem goed uit om zo te denken. En die chaos wordt het ook, omdat de dictator een machtsvacuüm om zich heen heeft geschapen; hij dulde slechts meelopers. Natuurlijk houdt Wilders een chantabele figuur daarom binnen zijn partij, hij heeft er gemak van. Machtsverslaving vormt een ideale basis voor fascisme, zijnde een dictatuur-plus'. In andere woorden: fascisme is de exaltatie van machtsverslaving.

Tegenover de machtsverslaving kunnen we de regelverslaving stellen. Die tegenstelling hoeft niet parallel te lopen met de tegenstelling tussen politiek links en politiek rechts, het is een andere dimensie. De regelverslaafde denkt dat het zonder zijn vooraf bedachte regels een chaos wordt. Het komt hem goed uit om zo te denken. En die chaos kan het ook worden, omdat hij een rechterlijk vacuüm heeft geschapen. Onze Nederlandse niet-onafhankelijke bestuursrechter is - door benoeming en gelede normstelling - teveel naar de marge van de beoordelingsvrijheid verbannen; de regelverslaafde verzuimt om rechterlijke ruimte te laten voor nieuwe situaties. De regelverslaafde, aangespoord door het gelijkheidsbeginsel, belandt in zijn exaltatie onvermijdelijk in een sfeer van gelijkenschakeling. In feite leiden beide wegen, zowel die via de macht als die via de gelijkheid, naar een dictatuur; onvermijdelijk, als gold het de zwaartekracht. Beide via een democratisch tekort, een tekort dat bestaat uit de afwezigheid van enige filosofie die zich tegen die zwaartekracht in verheft.

Machtsverslaving en regelverslaving zijn Scylla en Charibdis van de staat. Waar de laatste de samenleving met zijn fantasieloosheid fixeert, dreigt de eerste er, niet geremd door zelfkennis, mee vandoor te gaan. Daartussen bevindt zich zoiets als ons democratische geweten dat - naar analogie van ons eigen geweten - enerzijds belaagd wordt door angst voor onzekerheid of om iets open te laten en anderzijds al te makkelijk gedefformeerd wordt door fixatie op traditionele dogma's en verboden. In Kafka's *Vor dem Gesetz* zijn deze beide uitersten op ingenieuze wijze, het individu daartussen vermorzelend, in elkaar gevlochten.

En Wilders met zijn beweging zonder leden? Die bevindt zich in formele zin in de top van zijn eigen piramide. Het kiessysteem dat hij inconsequenterwijs gebruikt is (dus!) alleen middel om macht te verwerven, iets waarin andere politieke partijen helaas niet al te veel voor hem onder doen. Materieel, inhoudelijk, bevindt hij zich in fase 2 (de stigmatisering) van een fascistische ontwikkeling. Onvrede en publiciteit hebben hem in het gedoogzadel geholpen. Met Rutte-Verhagen als stijgbeugel.

Desalniettemin: Voorspoedig 2011.

Uw columnist, V.L.